

A

KIRÁLYI KÖNYVEK

A VEGYES HÁZAKBELI KIRÁLYOK

KÖRSZAKÁBAN.

H A J N I K I M R E

LEVELEZŐ TAGTÓL.

BUDAPEST, 1879.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A királyi könyvek

a vegyes házakbeli királyok korszakában.

HAJNIK IMRE, levelező tagtól.

(Olvastatott a II. osztály 1879. febr. 10. tartott ülésén.)

A királyi könyvek, mint királyaink adományai és egyéb fontosabb kiváltságai beiktatására rendelt könyvek, 1848. előtti köz- és magánjogunkban gyakran említettek. Ily könyveket azonban már csak a Habsburgkorból birunk, sőt teljesen csak 1690-től innen.¹⁾ A mohácsi vész előtt vezetett királyi könyvek számunkra végkép elveszték, okmányi emlékezetök azonban Nagy Lajos koráig nyúl vissza. Árpád királyaink okmányai is ugyan többször emlékeznek királyi regestrumokról, de ezek, mint azt a reájok vonatkozó hivatkozások tanúsítják, királyi javaknak, várjavaknak vagy királyi udvarnoki telkeknek és az ezeken nyugodott szolgálatoknak telekkönyvei voltak,²⁾ és a későbbi királyi könyvekkel egybe nem vethetők. Úgy látszik tehát, hogy a királyi könyvek intézménye csak az Anjou-korban keletkezett; talán azon rendezettebb ügykezelésnél fogva, melyet Róbert Károly a magyar királyi kancelláriában olasz minta szerint meghonosított,³⁾ és a melynek nyomait e királynak 1323. után, új pecsétje alatt kiadott ok-

¹⁾ Lásd erről legújabbán: A »liber regius«-ról, közli Thallóczy Lajos. Századok XIII. kötet 93. l.

²⁾ Például Árpád új okmánytár II. 257. l., hol a pozsonyi várhoz tartozott javak királyi regestruma említetik.

³⁾ Talán nem egészen alaptalan föltevés, hogy a római curiában, valamint Nápolyban is vezetett iktató könyvek szolgáltak némileg mintakul királyi könyveinkhez.

levelei feltűnően magokon is viselik; vagy talán csak azon nagy horderejű birtokrendezés következtében, melyet az 1351-ki törvényhozás fejezett be, és a mely a királyi adományok kellő világlatban tartását különösen kívánatosá tette. Legalább az előttem ismert legrégebb utalás a királyi könyvekre csak az 1363-ik évből való, a mely évben a királyi könyvbe vezetett egyik adománylevél kivonatát Nagy Lajos egyik 1373-ik oklevelébe hitelesen átírta.¹⁾ 1365-től innen pedig, ha nem is még rendszeresen, de azért még sem ritkán, a Nagy Lajos kiváltságlevelei hátlapjára vezetett: R és e fölé helyezett apró »m« betűk (így R³⁰=registrum) folyton tanúskodnak a királyi könyvekbe történt iktatásról.²⁾

Ez iktatási jegy már gyakrabban és feltűnőbb alakban jelentkezik Zsigmond királyunk okmányain,³⁾ kinek uralkodása végéveiben némelykor még ez iktatási jel alá jegyezve látjuk azon egyén nevét is, ki az iktatást teljesítette,⁴⁾ vagy annak világos kijelentését, hogy az iktatás a királyi könyvbe vezetett: Registrata ad librum regale (m)⁵⁾ vagy: ad regestrum regale.⁶⁾

Ilyenek maradtak az iktatási jegyek a Zsigmond utáni királyi adományleveleken is Mátyás királyiá koronázásáig;

¹⁾ Nagy Lajos, t. i. 1373. 12° Kal. Jan. írja, hogy Bazini János kérelmezte, hogy a Bazin és sz. György várak határait megállapító oklevelét, melyet ő elveszített, de »quarum series in nostro *Regestro regali in nostra Cancellaria* existenti contineretur et expresse haberetur» részére újból kiadja. És Nagy Lajos a kérelemnek engedve, királyi könyvét átvizsgálta, és »itaque invento ipsius privilegii modo praescripto in A. D. 1363. 8° Idus Mensis Maii, Regni autem nostri 22° emanati in dicto nostro regali *registro* tenore, ipsius privilegii copiam et tenorem a clausula scilicet proinde ad universorum etc. incipiendo, usque ultimam eiusdem clausulam videlicet in cuius rei etc. praesenti nostro privilegio de verbo ad verbum rescribi faciendo« azt kettős pecsétje alatt megerősíti.

²⁾ 1365-re nézve lásd: Neo. reg. Acta 1540. 5.; 1366-ból U. o. 1540. 14.; 1370-ből: U. o. 556. 14. Az országos levéltárban.

³⁾ Legtöbbször így: R.-ta.

⁴⁾ Például egy 1435-ki adománylevelén: R.-ta és ez alatt áll: per Valentinum. Lásd Hazai okmánytár V. 250.

⁵⁾ Neo-regestr. acta 1522. 22. Orsz. levélt.

⁶⁾ U. o. N. R. A. 322. 37.

csak hogy I. Ulászló okmányairól azok végkép hiányoznak, ellenben Erzsébetnek úgy is mint Albert király nejének, de úgy is mint Albert özvegyének adománylevelein szintén feltehetőek.¹⁾

Mátyás, ki uralkodása első éveiben a koronázás hiányából származott közjogi bonyodalmakat eléggé sajnosan érezni kénytelenült, a mint 1464. márczius 29-én az agg Szécsi Dénes kezéből a szent koronát fejére vette, nemcsak hogy okmányai záradékában uralkodási évei mellett külön kezdte számítani a koronázása óta lefolytatottakat is;²⁾ nemcsak hogy a koronázása előtt használt királyi pecsétjeit szétöretve újakat vésetett és régiek adományleveleinek új pecsét alatti megerősítését elrendelte: hanem egyszersmind új királyi könyvet is nyitattott, melybe a koronázása után kelt királyi kiváltságlevelek iktattassanak. És ezóta jött szokásba, hogy a királyi kiváltságlevelek hátlapjára a rendes iktatási jegyek feltűnően nagy alaku »R.« betűjébe a királyi könyv azon lapjának számát is jegyezték, a melyre az iktatás vezetett, mihez II. Ulászlótól kezdve még azon évnek, a melyben az iktatás történt, számát is csatolták;³⁾ szokás, mely a Habsburg korszak alatt is sokáig fentartott, ellenben az iktatásnál közreműködött egyének neveivel az okmányokon II. Ulászlótól innen már többé nem találkozunk.

Ez iktatási jegyek és okmányaink, igaz, hogy csak ritka hivatkozásaik a királyi könyvekre nyújtanak némi tudomást azoknak szerkezeté, kezelésé, használata és őrizetére vonatkozólag, a vegyes házakból származott királyaink korszakában.

A királyi könyvek e korszakban nemcsak azért viselték mellékneveket, mert királyi kiváltságokat foglaltak magokban, hanem mert ekkor még a királyok szerint vezettek, vagyis úgy, hogy mindenik király adományai külön királyi

¹⁾ Orsz. levélt. N. R. A. 1617. 39.

²⁾ Kivételesen már V. László is koronázás utáni éveket számít. — V. ö. Kovachich Suppl. ad Vestigia Comit. II. 116. 1.

³⁾ Például: R.-ta és az »R« betű felső részébe írva: »in folio 11« és a registrata alatt: »Anno 1497.«

könyvbe voltak foglalva, és nem vezetettek, mint utjabban, folytatólag, a trónváltások által sem megszakítva. A királyi könyveket ép azért még nem idézték pusztán a kötettség szerint, hanem azon királynak, a kinek uralkodása alatt készültek, nevével jelölték azokat, ¹⁾ és legfeljebb egy és ugyanazon fejedelem királyi könyveit különböztették meg folyó számok által. ²⁾ Mert habár mindenik trónváltás alkalmával a királyi könyvek szükségkép egy új kötettel gyarapodtak is, egy és ugyanazon király adományai rendszerint több királyi könyvet töltöttek be.

Már Zsigmondnak több ily könyveire hivatkoznak okmányaink; ³⁾ és Mátyásról határozottan tudjuk, hogy csak koronázásától innen két királyi könyve készült, melyek közül a korábbi, melynek 1486. május 4-én már 552-ik lapját irták, ⁴⁾ 1487. vagy legkésőbb 1488-ban fejezték be, miután 1489. június 20-án már Mátyásnak a liber secundus vagy secundum volumen-nek nevezett későbbi királyi könyve 65-ik lapjára iktattak, ⁵⁾ 1490. február 19-én pedig, tehát alig hat héttel Mátyás halála előtt, a Pokiak egyik donatiójára a második királyi könyv 95-ik lapját jegyezték, ⁶⁾ és így ebben a király haláláig a századik lapon túl aligha jutottak.

II. Ulászló adományai már öt könyvbe voltak foglalva. Az első, Ulászló trónraléptétől 1492. végéig vezetve, csak valamivel több mint 155. betöltött lappal bírt, mert e lapszámot találjuk egy ez évi december 20-án kiállított adománylevelén, ⁷⁾ és 1493. február 6-án már egy új királyi könyv 15-ik lapját jegyezték a registrata alá. ⁸⁾ Tartalmasabb volt

¹⁾ Beszéltek például liber regius Ludovici, Mathise Regis-ről.

²⁾ Ezt bizonyítja, hogy Mátyás kiváltságlevelén későbbi királyi könyve liber secundus vagy secundum volumen-nek íratik. Orsz. levélt. N. Reg. A. 503. 24.

³⁾ Zsigmond egy 1436-ki, később bővebben idézendő oklevelében *omnes et singulos libros et conservatoria nostra* említi. U. o. Neoreg. A. 751. 4.

⁴⁾ Orsz. Levélt. Neoreg. A. 399. 2.

⁵⁾ Orsz. Levélt. Neoreg. A. 503. 24.

⁶⁾ Orsz. Levélt. Neoreg. A. 558. 27.

⁷⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 842. 20.

⁸⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 594. 7.

a második könyv, mely 1493-tól 1496. végéig volt kancelláriai használatban és melyet ez utóbbi év Márton napján már annak 323-ik lapjára iktattak. ¹⁾ A harmadik könyv, melynek 11-ik lapját 1497. január 17-én töltötték be, ²⁾ csak hét évi használat után lett befejezve; 1504. márczius 10-én, a mely napról való az előttem ismert és ide tartozó regestrata közöl a legkésőbbi, már 449. lapot számlált. ³⁾ — Még 1504-ben kezdték meg Ulászló negyedik királyi könyvét is; egy ez év július 7-én kelt adománylevelével iktatási jegye már annak 24-ik lapjára hivatkozik. ⁴⁾ E negyedik királyi könyv egy egész évtized kiadványait foglalta magában, az utolsó előttem ismert jegyzés 1514. Erzsébet napjáról (novemb. 19.) a 675-ik lapot idézi. ⁵⁾ II. Ulászló utolsó királyi könyve, mely 1515. január 25-én 31 betöltött lappal bírt, ⁶⁾ a király haláláig, tehát 1516. márczius 13-ig vezetve, száz lapot is alig érhetett el.

Az új királyi könyv, mely II. Lajos nevére készült és 1516. Lőrincz napja körül még alig volt megkezdve, ⁷⁾ 1523. szeptember 10-én pedig már 633-ik lapjára irtak, ⁸⁾ 1524-ben lett befejezve, legalább egy 1525. január 24-én kelt adománylevelére II. Lajos második királyi könyvének már 14-ik lapját látjuk jegyezve. ⁹⁾ És Mária özvegy királynénak kevéssel a mohácsi vésznap után, 1526. október 26-án kelt oklevele melylyel a mosonmegyei Óvárhoz tartozott több rendbeli birtokokat udvarmesterének, Poki Jánosnak, 4000 arany forint erejéig lekötötte, már egy új királyi könyv második lapjára volt iktatva; ¹⁰⁾ míg János királynak 1526. december 23-án Kiskallói Vitéz János részére Edelény helységre vonatkozó-

¹⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 842. 27.

²⁾ U. o.

³⁾ Muzéum, Acta registrata.

⁴⁾ Ország. Levéltár. Nagy-szebeni iratok XI. 7. csomag. A.

⁵⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 562. 38.

⁶⁾ Ország. Levélt. Acta Ecclesiastica 14. 3.

⁷⁾ 4. f. pr. p. f. b. Laurentii martiris t. i. még csak a 11-ik lapra irtak. Muzéum; Acta registrata.

⁸⁾ Ország. Levélt.

⁹⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 391. 61.

¹⁰⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 1565. 13.

lag adott adományát királyi könyvének még csak első lapjára jegyezték volt.¹⁾

A mi már most a királyi könyvek tartalmát e korszakban illeti, azt legtűzetesebben Zsigmond egy 1436-ki oklevelében adja elő, midőn saját királyi könyveire hivatkozva, ezeket oly könyveknek írja: »in quibus nostrae regiae donationes et confirmationes ac consensuales adhibitiones solent conscribi«; ²⁾ és ismét egy másik oklevelében: »in quo minutae et registra super ipsis nostris donationibus conscribi solent.« ³⁾ Az adomány szót azonban itt a legtágabb értelemben kell venni és azt a tulajdonképi birtokadományokon kívül még különböző jogok, mentességek, kegyelmezések, sőt méltóságok adományára is vonatkoztatni.

Mert hisz nemcsak várakat és jószágokat adományozó, vagy ilyeneket bizonyos összeg erejéig inscribáló, örökvallásokhoz és örökösödési szerződésekhez királyi helybenhagyást adó vagy régibb adományokat megerősítő királyi kiváltságlevelen találkozunk a királyi könyvek szokásos iktatási jegyeivel; ⁴⁾ hanem várépítési engedélyt, ⁵⁾ vásár-, vám- és rév-jogot, ⁶⁾ pallos vagy kegyúri jogot, ⁷⁾ harminczad vagy kamaryereség alóli mentességet, ⁸⁾ vagy bizonyos királyi jöve-

¹⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 1565. 15.

²⁾ Ország. Levélt. Neoreg. A. 751. 4.

³⁾ Így szól Zsigmond egy 1430-ki ítéletlevelében. Ország. Levélt. Neoreg. A. 1521. 25.

⁴⁾ Erre nézve elég példát lehet találni okmánytárainkban.

⁵⁾ Lásd Mátyás királynak 1465. (Budae i. f. b. Anthonii confessoris) kelt oklevelét, melylyel Palóczy Lászlónak megengedi, hogy pataki curiáját erősséggé alakíthassa. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 751. 18.

⁶⁾ Lásd az ide tartozó adománylevelket: Orsz. Levélt. Neoreg. A. 1540. 14.; vagy U. o. Jesuitica A. Jaurin. 25. 53.

⁷⁾ Példa 1368-ból. Ország. Levélt. Neoreg. A. 483. 27.; kegyúri jogra nézve pedig lásd II. Ulászló 1515-ki adományát Palóczy Mihály és Chaholy Ferencz esanádi püspök részére, a esanadegyházmegyei javadalmak kegyuraságát illetőleg. Orsz. Levélt. Acta Ecclesiastica 14. 3.

⁸⁾ Az előbbire nézve lásd Orsz. Levélt. Neoreg. A. 580. 29.; az utóbbira nézve II. Ulászló 1497-ki kiváltságlevelét az ó-budai apácák részére. U. o. Monial. Vol. Bud.

delmekből, mint például só- vagy harminczad jövedelmekből, évenként kijáró összegeket adományozó ¹⁾ okleveleken is. A kiváltságlevel, melylyel Mátyás király a Bánffyknak már régebben adományul nyert jószágukra vonatkozólag szavatosságot vállalt, ²⁾ vagy a melylyel Nagy Lajos Miklós esztergomi érseknek szabad végrendelkezési jogot adott, ³⁾ vagy a melylyel 1511-ben II. Ulászló a vásárhelyi kolostort, azt addigi birtokasuktól elvéve, prémontrei rendü apáczáknak adta át, ⁴⁾ és azt hiteles pecsét jogával felruházta, ⁵⁾ ép úgy a királyi könyvbe iktattattak, mint azon adománylevelek, melyekkel II. Lajos 1516-ban a somogyi főispánságot Báthory György királyi főlovászmesterre és testvérére Istvánra ruházta, ⁶⁾ vagy 1365-ben Nagy Lajos a megyei hatóság alól kivételt adott, ⁷⁾ vagy a melylyel II. Ulászló egy özvegnőnek, ki férjével egyetemben hünös volt abban, hogy idegeneket csalárdul saját gyermekeinek vallott, fej- és jószágvesztésre nézve kegyelmet adott. ⁸⁾ És általában lehet állítani, hogy korszakunk előhaladtával az adományoknak és királyi kiváltságoknak folyvást több nemét tartották a királyi könyvbe iktatandónak, mit a királyi könyveknek mindinkább növekvő terjedelme is tanusít.

A királyi könyvbe tartozó adományok beiktatása rendszerint azok első kiadása alkalmával történt. Olyanok tehát, a melyek, mint például a királyi helybenhagyást, megerősítést, ezimeradományozást stb. magokban foglaló oklevelek csak is kiváltság alakjában adattak ki, mindjárt ily minőségben lettek a királyi könyvbe vezetve. Ellenben új adományt adó okleveleket, a melyek tudvalevőleg előbb egyszerű alakban adattak ki, és kiváltság formájában való kiállításuk későbbre, azaz iktatást követő időre, csak ígértetett, már az első

¹⁾ Például: Orsz. Levélt. Acta Paulin. Marmaros. 1.; v. U. o. Neoreg. A. 580. 39.; v. Neoreg. A. 408. 25.

²⁾ Országos Levélt. Neoreg. A. 540. 23.

³⁾ Országos Levélt. Neoreg. A. 457. 28.

⁴⁾ Ország. Levélt. Acta Monial. Poson. 25. 18.

⁵⁾ Ország. Levélt. Acta Monial. Poson. 25. 32.

⁶⁾ Országos Levélt. Neoreg. A. 413. 51.

⁷⁾ Országos Levélt. Neoreg. A. 1540. 5.

⁸⁾ 1497-ből; Ország. Levélt. Neoreg. A. 819. 18.

formában történt kiadásuk alkalmával volt szokás a királyi könyvbe iktatni, a privilegialis kiadás pedig az első iktatáshoz csak hozzájegyeztetett; egy és ugyanazon adomány mindkét kiadásán, melyek között egy egész év is eltelhetett,¹⁾ a királyi könyv egy és ugyanazon lapjának száma lévén följegyezve.²⁾ Azonban hogy az egyszerű alakban kelt adománylevél is alkalmas legyen a királyi könyvbe való iktatásra, szükséges volt, hogy az a királyi kancelláriában az ott levő nagyobb pecsét reányomásával legyen kiállítva; az iktatásra való meghagyás, a némely adománylevelek alsó szélén olvasható: »Fiat registratio,«³⁾ csak is onnét indulhatván ki. A királynak csak gyűrűs pecsétjével ellátott adománylevelei, a milyenek rendszerint akkor keltek, ha a király az udvartól távol, egészen önkénytes elhatározás folytán osztogatott adományt, a kancelláriára nézve csak királyi meghagyásnak tekintettek, de még nem az adománylevél kellő kiállításának és így azokat a királyi könyvbe nem iktatták.⁴⁾

Az iktatás, mint azt a királyi könyvekből vett idézetek tanúsítják, az adománylevélnek majd teljes szövegét foglalta magában, majd annak csak lényeges részeire terjeszkedett ki, u. m. a keletnek, annak, kinek előadására (relatiójára) az adományozás történt,⁵⁾ az adományosnak és az adomány tulaj-

¹⁾ Innét a látszólagos zavar az okmányokra jegyzett lapszámok időszerezint egymásutánjában, a kiváltság alakjában kiállított adománylevelen sokszor korábbi lapszám lévén olvasható, miúgy az azt megelőzőleg kiadott egyszerű adományleveleken.

²⁾ Például II. Ulászlónak, »Budae f. 4. pr. a. f. b. Mathiae Apostolicæ Gersen Sebestyén részére kiállított egyszerű adománylevelén, és ennek »in f. b. Emerici Ducis« privilegialis kiállításán egyaránt olvasható: »Registrata in folio 73.« — Ország. Levélt. Neoreg. A. 630. 23.

³⁾ Lásd például Mátyás királynak 1464-ki adományát Giskra számára. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 408. 25. v. egy másik példát 1469-ből. U. o. Neoreg. A. 465. 1.

⁴⁾ Kivétel csak akkor volt, ha a gyűrűs pecsét a nagyobb királyi pecsétet csak helyettesítette, ami az adománylevél végén különösen megemlítettni szokott. V. ö. például: Teleki: Hunyad: kora XII. 310. 1.

⁵⁾ Természetes, hogy ha az adományozás nem történt akirályi tanács valamely tagjának előadása alapján, hanem királyi személyes meghagyáson (propria commissio Domini Regis) alapult, ez szintén beiktatva lett.

donképi tárgya és alapja, valamint az adománylevél kiállítás formája megjelölésére,¹⁾ mindannak, a mi a szokásos iktatási irányhoz tartozott, elhagyásával; miért is a királyi könyv egy és ugyanazon lapjára gyakran három vagy négy adomány is volt följegyezve.

Ez iktatás a királyi kancelláriában eszközöltetett.²⁾ Az egyének, kik a királyi könyvet ott vezették, a »conservator« czimét viselték, legalább Mátyás uralkodása végéig,³⁾ valószínűleg azért, mert egyszersmind királyi irattárnokok is voltak, vagy talán csak a királyi könyv őrizetéről, a mely reájok bízva volt, lettek így elnevezve.⁴⁾ Az állást, melyet ők a királyi kancelláriában egyébként elfoglaltak, közelebről meghatározni képes nem vagyok, mert habár Zsigmond uralkodása végétől II. Ulászlóig közülök többeknek neve ismert is, egyébkénti szereplésök nyomára sehol sem akadhattam. Egyedül a Mátyás koronázása után közvetlenül a királyi

¹⁾ Mária királyné 1399. nov. 19-én kelt oklevelében írja, hogy a Rajki családbeliek őt kérték »ut prenotatum librum (scil. Ludovici Regis) domo in eodem Tavernicali requiri et tenorem ipsius registri donationem antefatum concernentis ipsis in transcripto concedere dignamur« és a királyné engedve a kérelemnek: »memoratum registrum ipsius donationis reinveniri fecimus huius seriei, in eodem, ut Anno domini 1381° Budae f. b. pr. a. Dominicam Ramispalmarum, quaedam possessio Petrethe vocata in Comitatu Zaladiensis habita, praedicto Domino nostro regi per Praefatos et Barones nomine terrae Castrensium adjudicata et per eundem Dominum nostrum Regem est data et donata Stephano dicto Baltram de Rayk et Emerico filio suo in perpetuum possidenda, ad relationem Domini Nicolai Palatini et super hac litterae dicti Domini Regis patenter sunt emanatae.« Lásd: házaí Okmánytár IV. 229. 1.

²⁾ Nagy Lajos egy 1373. 12° Kal. mensis Januarii kelt kiváltságlevelébe egy elveszett adománylevelet a királyi könyvből átírván, világosan írja: »quorum series in nostro Registro regali in nostra Cancellaria existentis contineretur et expresse haberetur.« Orsz. Levélt. Neoreg. A. 321. 34.

³⁾ Lásd Mátyás egy 1483-ki (f. b. pr. p. f. S. Trinitatis) kelt oklevelé hátlapját, melyen a registrata alatt áll: »per magistrum Stephanum conservatorem.« Ország. Levélt. Eccles. A. 46. 17.; vagy egy másik példát 1486-ból. Orsz. Levélt. Acta Jesuitica Sopron. 2: 9.

⁴⁾ Csak oly értelemben, a mint a királyi kancelláriában »conservator styli«-ról is beszélték. V. ö. Kovachich: Formulae solennes styli. Praefatio XVII. 1.

könyvet vezetett Kemend Péternek aláírásánál a neve alá helyezett és a magisterminőséget jelelő »m« betű mellé néha jegyzett »pt« betűk engednek annak prothonotariusi állására következtetni. A többiekre nézve neveik pusztá elősorolására kell szorítkoznom.

Zsigmond uralkodása végéig, t. i. 1435-től 1437-ig Bálint mester,¹⁾ majd Werőczei János;²⁾ V. László alatt 1453-tól fogva uralkodása végéig, sőt még Mátyás uralkodása első évében is János mester,³⁾ kivételesen András⁴⁾ és Fülöp⁵⁾ mesterek kezelték a királyi könyvet. Az utóbbi e tisztben 1460-ban Albert mester⁶⁾ váltotta fel, kit 1462-től 1468-ig Kemend (v. Kemed) Péter⁷⁾ és kivételesen Bagotai (L.),⁸⁾ majd 1468-tól 1471-ig egy Justh követtek.⁹⁾ 1476. és 1477-ben Izsáki Fülöp,¹⁰⁾ 1480-ban Szegedi Lukács¹¹⁾ végezték a királyi könyvbe való iktatást, míg 1483. és 1484-ben egy »magister Stephanus de W«¹²⁾ és 1486-ban Márton pré-

¹⁾ V. ö. Hazai Okmányt. V. 230.

²⁾ Registrata per Johannem de Werőcze. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 611. 42.

³⁾ Registrata M. Jo . . . Példája 1453-ból Orsz. Levélt. Neoreg. A. 405. 22.; és még 1458-ból U. o. Neoreg. A. 578. 38.

⁴⁾ V. Lászlónak egy konzensusalis-án Hunyadi Mátyás és László részére 1456-ból áll: Registrata M. And. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 604. 52.

⁵⁾ Registrata M. Ph. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 570. 1., és másik példa: 1460-ból. U. o. 358. 4.

⁶⁾ Registrata Alb. m. m. Országos Levélt. Neoreg. A. 568. 13.

⁷⁾ Registrata M. K.; vagy: de Kemed m. pt.; vagy: »Pé. de Kemed.« az utóbbira nézve: Orsz. Levélt. Neoreg. A. 408. 25.

⁸⁾ Egy 1467. 16° Kal. Martii kelt kiváltságlevél hátlapján látható: Registrata L. de Bagotai. Kollay Levélt. a nemz. muzeumban.

⁹⁾ V. ö. Hazai okmánytár III. 421. l. vagy 1471-re nézve: Orsz. Levélt. Neoreg. A. 124. 24.

¹⁰⁾ Registrata m. Phil. de Isak áll egy 1476. Sabb. pr. n. Domin. Ramispalmar. kelt adománylevelén. Muzoum. Acta registrata.

¹¹⁾ Registrata per m. Luca de Zeged áll egy 1480. die Domin. pr. f. b. Simonis et Jud. Apostolorum kelt adománylevelén. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 1557. 48.

¹²⁾ 1483. f. 6. pr. p. f. Ascens. Domini Orsz. Levélt. Neoreg. A. 1656. 54. és 1484-ből egy kiváltságlevél. Muzoum. Acta non registrata.

post,¹⁾ mint conservatorok jegyzik neveiket a registra alá.

Az ilykép kezelt királyi könyveknek nem csak a rendes kancelláriai ügykezelésnél vették hasznát, hanem még egyébként is. Magánfelek gyakorta fordultak a királyhoz azon kérelemmel, hogy jogelődjeiknek adott, de birtokjogaik védelmére nekik is szükséges kiváltságlevelek mássát a királyi könyvből nyerhessék,²⁾ vagy pedig elveszett saját kiváltság-és adományleveleiket a királyi könyvből vett hiteles átirattal pótolhassák.³⁾ Ilyenkor majd az adománylevelnek a királyi könyvbe foglalt kivonata lett csak átirva, a melyet Mária királyné 1390-ben a Rajkiaknak adott volt;⁴⁾ majd a királyi könyv alapján másodlat lett kiállítva, a melyre azután a kancelláriában rájegyezték: »sumptum de registro« vagy »ad instar registri propter prioris deperditionem.«⁵⁾ És ha a ki-

¹⁾ 1486. f. 2. pr. a. f. purif. Virg. Gl. kiváltságlevelen áll: »per magistrum Martinum praepositum, conservatorem. — Orsz. Levéltár. Acta Jesuit. Sopron. 2. 9.

²⁾ Így V. László (1454. Pragae i. f. b. Georg.) meghagyja »Magnificis Johanni de Hunyad Comiti Bistriensi, generali Capitano nostro in Regno Hungariae ac Ladislao de Gara eiusdem Regni Palatino et alter Ladislao de Palócz Judici Curiae nostrae« István dömősi prépost s testvére Bothos Péter és Bodo Gergely budai várnagy kérelmére, hogy miután ezek a pestmegyei Gyömrő, Gomba és Püspöki birtokba való beiktatásuk végett azon adománylevelet szükséglik, melylyel Zsigmond Maróthi János bánt megadómozta, és »juxta antiquam huius Regni Hungariae consuetudinem in Archivis et domibus Thavernicalibus nostris Regis huiusmodi donationes registratae habentur,« azt »receptis praesentibus, domibus nostris Thavernicalibus apertis in praedictis Registris donationum regalium, donationem praedictarum portionum possessionarium et praedicti diligenter perquirere et tenores eiusdem in transcripto litterarum vestrarum annotatis exponentibus dare debeat pro defensione iurium ipsorum. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 457. 6.

³⁾ Ily kérelmet intézett Nagy Lajoshoz 1373-ban »Nobilis et strenuus vir magister Johannes Blin« Sebuz de Bozyn« egy 1363-kt határprivilegiumra nézve. — Ország. Levélt. Neoreg. A. 321. 34.

⁴⁾ Hazai okmánytár. IV. 229.

⁵⁾ Zsigmondnak 1405. (Sabb. pr. a. f. Paschae Dom.-ben) Kükemezei Simon részére, Pápa Temesmegye és a királyi sókamarak ispánja relatiójára, kiadott kegyelemlevele felső szélén olvasható: »sumptum de registro« és az okmány hátlapján: ad instar registri propter prioris deperditionem.« Orsz. Levélt. Neoreg. A. 29. 67.

rályi curiában perlekedve a felek egyike birtokjogai védelmére a királyi könyvre hivatkozott, akkor, mint erre 1430. ból példa van, az alkancellár által a királyi könyvek illető kötetét a királyi bíróság színe elé hozatták és ennek tartalma határozott a per kimenetele fölött.¹⁾

A királyi könyveknek tehát teljes hitelességet és bizonyítási erőt tulajdonítván, azok magánfelek által felmutatott kiváltságlevelek hiteles vagy hamis volta földerítésére is szolgáltak. Erre példát Zsigmondnak egy 1437-ben hozott ítélete nyújt. A Palóczyak tudniillik Ujhely és Patakra vonatkozólag ép Zsigmondtól adományt birtak; a Perényiek azonban Perényi Imre, az egykori titkos kancellár, és fiai részére kiállított ellenkező tartalmú kiváltságlevéllel léptek fel. A Palóczyak ez utóbbit azon hamis levelek közé tartozónak állítván, melyek Perényi Imre kancellársága idejében vagy kevéssel előbb, a midőn Zsigmond a római birodalom elnyerése végett az országon kívül tartózkodott, a királyi kancelláriában koholtattak, az ügyet a királyi curiába vitték. És Zsigmond, a ki, mint ítéletlevelében írja, még élénken emlékezett arra, hogy egyidőben a Perényiek valamely birtokegységhez királyi helybenhagyását többször kérték ugyan, de ő ezt tőlök megtagadta, nagyobb bizonyosság kedvéért a kancellár és még más hivei által királyi könyveit is átvizsgálattatta és ezekben a Perényiek által felmutatott okiratot hiában nyomozván, ezt a királyi könyv tekintélyére tá-

¹⁾ 1430-ban a mazoviai hercegek és Gara nádor között Kemlek várára nézve Zsigmond előtt per folyván, Gara nádor egy 1427-ki donatióra hivatkozva, állítja, hogy jogát »per revisionem registri ipsius donationis nostrae in libro donationum nostrarum registra continente inserti evidentiter posset verificare«; mire Zsigmond »librum registorum, in quo minutae et registra super ipsis nostris donationibus conscribi solent per nostrum Vicecancellarium in nostri praesentiam apportari facientibus, tandem in ipso libro inter coetera Registrum donationis super dictis iuribus, possessionibus antefati Michaelis filii Stephani de Mikola pro iam factis condam Johanni de Gara ac Dominae consorti eiusdem, ipsorumque haeredibus sexus masculini factae in Castro nostro Albanandor i. f. b. Martini Eppi et confess. A. D. 1427. conscriptum extitit repertum, inter alia exprimentese«; következik az adománylevél szövege — az ítéletbe foglalva és ennek alapján az ítélet hozatala. — Ország. Levélt. Neoreg. A. 1521. 25.

maszkodva hamisnak és ennek folytán erőnélkülinek jelentette ki.²⁾

Volt azonban idő, midőn a királyi könyvek tekintélyét is kétségbe vonták; az 1525-ki hatvani gyűlésen keserű panaszok emeltettek Korláthkőy Péter, királyi főudvarmester ellen, a királyi könyvek meghamisítása miatt.³⁾

A mi végtére a királyi könyvek őrizetét illeti, a már befejezett királyi könyvek az országos levéltárban helyeztetek el, és így ugyyszólván az egész általunk tárgyalt korszak alatt a tárnoki házban őriztettek.

A budavári tárnoki épület, mint a közokiratok őrizeti helye, csak az Anjou-korszak végén említettik.

A közokiratoknak régibb, t. i. az Árpád királyok alatti őrizési módjáról a nádornál, a hiteles helyeken, de különösen a székesfehérvári káptalannál, melynek prépostja a későbbi Árpádkorszakban rendszerint az alkancellári tisztet is viselte, az idősb Kovachich már a múlt század végén és a jelennek elején értekezett.⁴⁾

²⁾ Zsigmond király, miután 1436. Pesten kelt oklevelében előadja a Palóczyak panaszát és különösen azok azon állítását, hogy a Perényiek által felmutatott oklevél »eo tempore, quo antefatus Emericus de Peren officium nostri Cancellariatus tenuisset, vel hinc anticipatis temporibus, quibus pro adeptione S. Romani Imperii extra dictum Regnum nostrum Hungariae per diversa Regna laborassemus, quales voluerunt a nostris Cancellariis surreptitiae ac fraudulenter et nequitiose extraxissent« készült, írja: »Ut huiusmodi falsariae praevencionis gestum et actum magis atque evidentius evitare possemus, omnes et singulos libros et conservatoria nostra, in quibus nostrae regiae donationes et confirmationes ac consensuales adhibitiones solent conscribi, per nostrum Cancellarium et alios nostros fideles perquiri et examinari fecimus, quibus perquisitis, et examinatis, ac in eorum seriebus et voluminibus de et super praemis, sis pro dictis condam Emerico de Peren et filiis suis nullius donationis, confirmationis vel consensualis adhibitionis seu alterius nostrae regalis munitionis fuleimentum donativum repertis« a Palóczyak kértére ezen a Perényiek részére kiállított oklevelet hamisnak nyilatkoztatta ki. — Ország. Levélt. Noor. A. 751. 4.

³⁾ V. ö. Kovachich: Supplem. ad Vest. Comitiorum III. köt. 20. l.

⁴⁾ V. ö. Kovachich: Formulae Solennes Styli. Bevezetés; és Ugyanattól: Astraea I. köt. 101—102 l.

Az Anjou-királyok okmányai már határozottan királyi levéltárról (regale conservatorium) ¹⁾ emlékeznek és pedig Vissegrádon, hová tudvalevőleg Róbert Károly a »legenda Sancti Stephani«-t is a székesfehérvári káptalan levéltárából áthozatta. ²⁾ E királyi levéltár a királyi kápolna mellett lehetett; legalább őre és kezelője a királyi kápolna ispánja (Comes Capellae) volt, ki az Anjou-korban rendszerint a titkos kancellári tisztelet is viselte, és a kinek ispánságával (Comitatus Capellae) nem csupán a pilismegyei bajóthi birtok volt összekötve, ³⁾ hanem még egyéb jelentékeny birtokok Fehér-, Tolna- és Somogy megyékben is, mikhez Zsigmond 1406-ban újakat csatolt, midőn a magvaszakadt Kókai Jánosnak Heves-, Nógrád-, Pest-, de kivált Temes megyékben fekvő jószágait a királyi kápolna és következésképp a kápolnaispáni tisztt javadalmazására rendelte. ⁴⁾ A királyi kápolna ispánjánál volt

¹⁾ V. ö. Fejér Cod. Dipl. IX. 2. 697.

²⁾ V. ö. Fejér Cod. Dipl. VII. 1. 108.

³⁾ Lásd Zsigmond 1395-ki adománylevelét, melylyel e birtokot a kápolnaispánságtól elválasztva, azt Kanisay János primásnak adományozza. Fejér Cod. Dipl. X. 2. 265.

⁴⁾ Quod quia nos — írja Zsigmond (Budae i. f. b. Fab. et Sebast. martírurum 1406.) oklevelében — universas villas et possessiones condam Johannis filii Pauli, filii Stephani dicti Kaleh de Koka, ut puta Koka praedictam, Almas in Pesthiensi, Jobag, Samsonhaza, Kaza et Zewrus in Neugradiensi, Pyspeki, Therebes, Rosnok, Thas, Ench in Hevesujvariensi, Horogzeg, Mosothó, Thozeg, Bezermenteleg, Pozarus, Kyspozarus et Kyshorogzeg populosas, Bege nye, aliam Bege nye et tertiam Bege nye, Tothmonostora et Zenthmiklos, Haza in Themessiensi, nec non Zambok, Babl et Zentleged habitatoribus destitutas in eodem Pesthiensi Comitatus existentis et habitas, omnia et singula alia jura possessionaria eiusdem Johannis filii Pauli qualitercumque vocitata et ubilibet seu in quibuscumque Comitatus intra ambitum Regni nostri existentia, sita et habita simul cum cunctis utilitatibus et pertinentiis earundem per defectum seminis eiusdem ad manus nostras Regias devolutas et redacta, mediantibus aliis litteris nostris exinde confectis pro *dotatione Capellae nostrae Majestatis, nec non Comitatus eiusdem* novae nostrae plantationis et donationis titulo dedimus, donavimus et contulimus; item possessiones Forna-Szentmiklós in Albensi et Kege vocatas in Simigiensi, nec non portiones possessionarias in possessionibus Karad in eodem Simigiensi Gymsés vocatas in Tolnensi Comitatus sitis habitas, *quae ab olim ad eandem nostram Capellam et ipsius Comitatus pertinnerunt et nunc pertinent,*

állandóan a királyi pecsétek egyike, az u. n. mediocre sigillum, ¹⁾ a melylyel a levéltárban őrzött okmányok hiteles mását a király engedélyével kiadhatta. Például László császmái prépost, majd veszprémi püspök, és Nagy Lajos kápolnaispánja s titkos kancellárja a tizenegyedik század ötvenes éveiben többször állította ki hiteles párban XI. Benedek pápának 1325-ben kelt és a királyi levéltárban őrzött azon buláját, a mely tiltotta, hogy a fő- és alesperesek a bármi módon megöltek temetéséért márkafizetést követelhessenek. ²⁾

Midőn László prépost a visegrádi királyi levéltár kezelésében eljár, a budavári tárnoki ház már állott, Nagy Lajos tudniillik 1355-ben »Demetrius litteratus de domo Tavernicali« ³⁾ előadása alapján adja ki egyik adományát. ⁴⁾ Valószínű, hogy már Nagy Lajos uralkodása vége felé, legkésőbb azonban közvetlenül halála után lett a királyi levéltár is oda áthelyezve. Már 1383-ban, midőn Mária királyné Zudar Pétert, az egykori szlapon bánt, fogságra vetette, ennek oklevelei a tárnoki házban tétettek le őrizet végett és ott Jakch György királyi kincstartó gondjaira bízva, később a családbelieknek ismét visszaszolgáltattak; ⁵⁾ és 1390-

rursum et denovo praedictae Capellae et deinde Comitatus eiusdem similiter novae nostrae donationis titulo appropriavimus et incorporavimus« és még e birtokokra vonatkozólag különböző mentességeket ad a kápolna ispánjainak. — Orsz. Levélt. Acta Ecclesiast. 54. 2.

¹⁾ Zsigmond egy 1424. (Budae i. f. Nativ. b. Johannis Bapt.) kelt oklevelében írja: »sub mediocri nostro sigillo apud Comitatem Capellae nostrae Majestatis existere solito.« Ország. Levélt. Neoreg. A. 1520. 5. — Az Anjou-kori emlékekben csak azt olvassuk: »sub sigillo regio, quo praetextu dicti honoris nostri, scil. Comitatus Capellae regiae utimur.« Fejér Cod. Dipl. IX. 2. 698. l.

²⁾ Például 1358-ban, lásd Fejérnél Cod. Dipl. IX. 2. 697.; egy másik példa 1356-ból. Ország. Levélt. Acta Eccl. I. 4.

³⁾ Valószínűleg e Demetrius egy személy azzal, ki 1357-ben mint »conservator sigilli annularis« említették. Ország. Levélt. Neoreg. A. 401. 29.

⁴⁾ »Rel. Demetrii litterati de domo Tavernicali« Nagy Lajos egy 1355. i. octav. f. Nativ. b. Joh. Bapt. kelt adománylevelén. — Orsz. Levélt. Acta Monial. Vet. Bud. 1. 2.

⁵⁾ Lásd Mária királyné 1383. die domin. pr. p. Oct. f. Chr. kelt oklevelét a Kállay család okiratai között, a Nemzeti Múzeumban.

ben ugyancsak Mária királyné már ott nyomoztatja atyjának királyi könyvét.¹⁾

A tárnoki ház (domus thavernicalis) vagy, mint azt más-kép is hívták, a kincstári épület (domus thesauraria), mely a budai várban a királyi palota újabb, Istvántornyának elnevezett része szomszédságában a Szent György téren állott.²⁾ Magyarország 14-ik és 15-ik századbéli középületeinek egyik legnevezetesebbje volt.

Oda szolgáltatták be a kincstartó kezéhez a beszédett királyi jövedelmeket;³⁾ ott őrizték a királyi kincs mellett Zsigmond idejében a szent koronát,⁴⁾ ott voltak egyéb közokiratokon kívül⁵⁾ a királyi végzemények és fontosabb királyi rendeletek, mint az 1500. 22. törvény-cikk tanúsága szerint Zsigmond király hadügyi szabályzata, eredeti szövegekben található.⁶⁾ II. Ulászlónak a farkashidai szerződésben⁷⁾ és ismételve az 1492. 4. törvény-cikkelyben ígérnie kellett, hogy a Magyarországnak lekötött hat város kiváltására vonatkozó oklevelet a magyar korona

¹⁾ V. ö. Hazai Okmánytár IV. 229.

²⁾ V. ö. Rapp Jakab: Budapest és környékének helyrajzi története, Pest, 1868. 131. és 138. l.

³⁾ Például 1388-ban oda fizette Perényi Miklós a »de collectis septimarum partium rerum« reá eső részét. — Zichy Okmányt. IV. 355.; vagy például Erzsébet királyné 1439-ben (Posonii 2° die f. Pascae Domini) kelt oklevelében Körmöcznek meghagyja, hogy a »munera strennalia«-kat »ad domum nostram Thavernicalem in Castro nostro Budensi habitam« fizessék le. — Körmöczí Levélt. Fons 20. Fasc. 1. 43.

⁴⁾ Lásd az erre vonatkozó 1434-ki oklevelet Kovachichnál: Supplem. ad. Vestigia Comitior. I. 460.

⁵⁾ V. ö. Fejér Cod. Diplom. IV. 2. 393. l., hol II. Ulászlónak 1515-ben a tárnoki házban őrzött oklevelekről adott transumptuma olvasható. 1486-ban pedig »Honorabilis magister Laurentius de Wasvár servitor donorum Tavernicalium Serenissimi Principis et D. D. Matthiae etc. Regis, socius vtr et Canonicus noster« a budai káptalan által több rendbeli okleveleket átírat »ad conservandum in domibus Tavernicalibus praefatae Regiae Serenitatis.« Ország. Levéltár. Neoreg. A. 1513. 16.

⁶⁾ »Quod conservatio gentium per Dominos Praelatos et Viros Ecclesiasticos Banderiatos pro Regni defensione flenda, observetur secundum Registrum condam Domini Sigismundi Imperatoris et Regis in domo Tavernicali Regiae Majestatis repositum« mond az 1500. 22. t. cz.

⁷⁾ Lásd a szerződés 5. pontját a magyar törvénytárban.

tárnoki házában fogja őriztetni; és Korvin János azon szerződésben, melyet az 1490-ki királyválasztást megelőzőleg harminczhárom egyházi és világi urakkal kötött, többi között arra is kötelezte magát, hogy neki, ki Budát a királyválasztás bekövetkeztéig kezében tarthatta, gondja lesz arra, hogy a kiváltság- és záloglevelek, melyek a tárnoki épületben őriztetnek, onnét el ne vitessenek.¹⁾

E tárnoki házban őrizték, és pedig már Nagy Lajostól innen a királyi könyveket is, melyek oda csak befejezésük után jutottak, sőt ugy látszik csak az illető királynak, a kinek neve alatt vezettettek, halála után.²⁾ A királyi könyveknek itt fölkeresése és azokból hiteles átiratoknak készítése, legalább akkor, ha ezt magánfelek kérték, mindig csak királyi meghagyás következtében történt, a melyet majd az ország főméltóságaihoz látunk intéztetni,³⁾ majd pedig azzal egyenesen azokat megbizatni, a kiket a tárnoki házban az ügyek kezelése és így a királyi könyvek őrizete is megilletett, a királyi tárnokokat. Ily királyi tárnokokként (tavernici regii) találjuk például fölemlítve, a már fennebb említett Demeter mesteren kívül, 1483-ban More János, váradi prépostot⁴⁾ vagy ugyanazon évben és még 1485-ben is Macskási Pétert,⁵⁾ 1486-ban pedig Vasvári Lőrincz, a budai káptalan kanonokja, mint

¹⁾ »Item conclusum est, quod Illust. D. Dux privilegia, et inscriptiones regni et regnicolarum, in domibus Thavernicalibus repositas, non impediat, nec extrahat, neque impediri aut dissipari patiatur et salva in eisdem domibus relinquat et relinqui faciat« igéri Korvin János. — Pray: Epist. Procerum. I. 393.

²⁾ Legalább ezt látszik bizonyítani Zsigmondnak fennebb, 15. l. 1. jegyzetben közölt oklevele.

³⁾ Így V. László 1454-ben Hunyadi Lászlóhoz, az ország főkapitányához, Garához, a nádorhoz, és Palóczy László országbíróhoz intézi e parancsát. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 457. 6.; és v. ö. a megelőző 13. lap 2. jegyzetét.

⁴⁾ Mátyás király 1483-ban (Budae f. b. pr. S. Trinit). II. Bélának egy 1127-ki adományát átírja és kiváltsági formában kiadja »ad relationem Jo. More Tavernici Regii, praepositi Waradiensis,« ki valószínűleg ez okmányra vonatkozólag a tárnoki házban vizsgálatot teljesített volt; — Orsz. Levélt. Eccles. A. 46. 17.

⁵⁾ Orsz. Levélt. Neoreg. A. 603. 61.; 1485-re nézve pedig lásd Mátyás (i. f. b. Francisci Confess. kelt) kegyelemlevelét. Múzeum; nem regisztrált okmányok.

»servitor domorum Tavernicalium Mathiae Regis« több rendbeli okiratokat a budai káptalan által hitelesen átírat, azoknak a tárnoki házban való őrizése érdekében; ¹⁾ és 1489-ben More Péter királyi tárnokkal találkozunk, ²⁾ ki talán egy és ugyanazon személy azon Péter, királyi tárnokkal, ki II. Ulászló meghagyásából Mátyás király egyik adományának signaturáját, ennek a tárnoki házban őrzött királyi könyvéből hitelesen átírta. ³⁾ És Korláthközi Péter bizonyára tárnoki minőségében, a melylyel 1510-ben felruházva volt, ⁴⁾ követhette el a királyi könyvek azon meghamisítását, a melylyel őt, a későbbi főudvarmestert, a hatvani országgyűlés vádolta volt.

Ezen évről-évre vezetett és a tárnoki házban elhelyezett királyi könyveket kell ugy hiszem, és nem történeti évkönyveket, értenünk azon »libri annales regum Hungariae« alatt is, a melyekről II. Ulászló Gersei Petheő Jánosnak, királyi gyermekei udvarmesterének adott czimerlevelében emlékezik, mint oly könyvekről, a melyek a tárnoki házban őriztetnek és tanúságot adhatnak a Petheők törhetlen hűségéről király és ország iránt. ⁵⁾

¹⁾ 1486. (i. f. b. Tiburt. et Valent.) a budai káptalan írja: »Quod honorabilis magister Laurentius de Wasvá, servitor domorum Tavernicalium Ser. Principis et D. D. Mathiae etc. Regis, socius videlicet et Canonice noster, in medio nostri constitutus, nomine et in persona Regiae Serenitatis eiusdem exhibuit nobis et praesentavit quasdam tres litteras . . . petens nos ut eisdem tres litteras transcribi et transumptumque seu parva earundem ad conservandum in domibus tavernicalibus praefatae Regiae Serenitatis eidem daremus et concederemus pro cautela uberiori.« Orsz. Levélt. Neoreg. A. 1513. 16.

²⁾ Mátyás király (1489. Budae f. 2. pr. p. f. Ascens. D.) »ad relationem Petri More Thavernici Regiae Majestatis« nyugtatja Czobor Imre pozsonyi grófot bizonyos királyi, jövedelmeknek pontos beszolgáltatására nézve.

³⁾ V. ö. Kovavich Jos. Nic. Epicrisis Documentorum 284. l.

⁴⁾ Lásd az ő és atyja, Korláthközi Osváth, komáromi főispán, Komárom és Tata várak várnagyja egyfelől, másfelől pedig Podmaniczky János, királyi főkamrás között 1510-ben kötött szerződést. Orsz. Levélt. Neoreg. A. 431. 32.

⁵⁾ »Quod nullo unquam tempore, — írja II. Ulászló 1507. (Budae f. 4. pr. p. f. b. Matthaei Apost. et Evang.) — vetus illa et clarissima Petheorum Domus aliquis infidelitatis laeae vel laesae Majestatis crimine notata atque offuscata fuisse inveniatur: Cuius rei ipsi quoque Libri Annales Regum Hungariae, quae in aedibus nostris Thavernicalibus con-

Hogy az ilykép őrzött királyi könyvek, nemzeti történelmünk, de kivált jogtörténelmünk kimondhatatlan kárára, mikor vesztek el, azt egész bizonyossággal meghatározni nem tudjuk. — A tárnoki ház egyéb irataival a királyi könyvek is talán akkor pusztulhattak el, midőn Buda török kézre került. Legalább a tárnokszék legrégebb, csak kevéssel az említett esemény után, t. i. 1559-ben készült protocollumának bevezetése a tárnoki okiratoknak ez alkalommal történt elenyésztét panaszolja. ¹⁾ És így aligha lehet reménylenünk, hogy a régi királyi könyvek egyike vagy másikának fölfedezésével azokra vonatkozó ismereteink lényegesen gyarapodhatnak.

servantur, in quibusque Acta omnium Temporum, diligentissime et summa cum fide conscribuntur, locupletissimi Testes esse possunt.« Bartal Commentarii III. kötet Mantissa IX. l. és lásd még Pray: Dissert. in Anal. vet. 74. l.

¹⁾ »Quamobrem etsi primum illum Codicem legum Tavernicalium, — írja az idézett protocollum — una cum Metropoli et prima sede iudicii nostri, Buda, infeliciter amisimus et triste naufragium fecimus, tamen ex fracta nave, quantum a nobis memoriae beneficio fieri potuit, tabulas quasdam colligendo, in hunc novum codicem reliquias et fragmenta pristini juris collegimus.« 2. l. E protocollum jelenleg az országos levéltárban őriztetik. — Vajjon e nyilatkozat az 1541-ki foglalásra vonatkozik-e, vagy pedig Budának 1526-ki bevételé és részben elpusztulása idejére értendő-e, eldönteni nem lehet, valószínű azonban, hogy ez utóbbi eseményre történik itt utalás.